

Forvaring uden behandling.

Strejflys over strafpåvirkelighedens problemer.*)

Af professor ved Aarhus universitet, dr. jur. LOUIS le MAIRE.

Forvaring uden behandling kan synes at være et sælsomt emne for den, der vil henvende sig til en kreds af psykiatere. Man kunne mene, at den psykiatriske interesse måtte tabe sig, hvor behandlingen har udtømt sine muligheder, således at kun forvaringen står tilbage. Allerede når man indledningsvis gennemgår nogle enkelttilfælde, der er egnede til at belyse problemstillingen, vil man imidlertid forstå, at der her er noget, som formentlig tør påkalde opmærksomheden.

Enkelte af de sager, jeg i denne forbindelse skal nævne, verserer endnu for retten, og disses udfald må altså endnu henstå i det uvisse. Det kan dog straks tilføjes, at problemet ikke i dets helhed er en foreteelse af ny dato. Det første af de tilfælde, jeg skal nævne, ligger 15 år tilbage, hvilket i retspsykiatrisk henseende er et anseeligt tidsrum, når det tages i betragtning, at den gældende straffelov med de nuværende tilregnelighedsbestemmelser kun har været i kraft i 18 år.

Med dette første tilfælde (361/35)¹⁾ har vi straks problemet i dets renhed. Det drejer sig om en højesteretsdom af 13. nov. 1935, der dømmes en morder til livsvarigt fængsel. Tilfældet er ikke optaget i retslægerådets årsberetning; det findes i Ugeskrift for retsvæsen,²⁾ men noget umiddelbart indtryk af sagens principielle karakter får man ikke ved gennemlæsningen af ugeskriftets referat. Der var sket det, at en mand i en natte-time var brudt ind på en landejendom for at forskaffe sig samleje. Han havde været i købstaden, hvor han havde drukket en del og var blevet påvirket af spiritus. Han ville have truffet en kvinde inde i byen, men da dette ikke lykkedes, gik han altså i aktion på en landejendom, han passerede på hjemvejen. Da han kom ind i stuehusets soveværelse, så han, at der lå to voksne og et barn, alle sovende. Han kunne ikke i mørket se, hvem der var manden og hvem kvinden, men troede, at den person, der var ham nærmest, var manden, hvorfor han rettede flere øksehug imod denne person, der derved dræbtes. Det viste sig imidlertid,

*) Foredrag holdt ved Dansk Psykiatrisk Selskabs fortsættelseskursus, juni 1950.

1) De vedføjede numre er retslægerådets journalnumre.

2) 1936, p. 23.

at det var gårdejerens hustru, han havde dræbt, og gårdejeren var nu i mellemtiden vågnet og satte sig til modværge.

Det kan her indskydes, at det vel egentlig ikke er i så få tilfælde, at skuffet kærlighed giver sig kriminelle udslag. Eksempelvis vil det for brandstiftelse være en ret karakteristisk baggrund, såfremt brandstifteren umiddelbart forinden har regnet med at kunne træffe sin kæreste eller en anden kvinde og skufes i denne forventning. Her vil forventningens glæde hurtigt svinde bort; den kønslige opstemthed fortoner sig over i en spændings- og utilfredshedstilstand, for hvilken der søges udløsning gennem brandstiftelsen. En sexuel baggrund af denne mere indirekte art er vistnok adskilligt hyppigere end sexualdriftens tilfredsstillelse gennem egentlig pyromani; dette er jo også nævnt af *Helweg*, der i sin retspsykiatri³⁾ fremhæver brandstiftelsens hyppige karakter af uspecifik afspændingshandling.

I det tilfælde, hvormed vi her beskæftiger os, er mekanismen dog forsåvidt mere simpel; det er jo ligefrem den indestængte sexualdrift, der må søge sig et andet objekt. Den extreme hensynsløshed, hvormed dette objekt efterstræbes, lader sig dog naturligvis ikke forklare udfra psykologiske mekanismer af normal beskaffenhed. Det viser sig da også, at gerningsmanden, efter at han har været underkastet observation, karakteriseres som et arveligt belastet, stærkt psykopatisk præget individ med udtalte karakterologiske og moralske brist, periodisk ganske uden hemninger, især overfor seksuelle impulser. Det viser sig endvidere, at han af retslægerrådet betegnes som uegnet til påvirkning gennem straf, hvorfor man anbefaler anbringelse i psykopatforvaringsanstalten, idet man henviser til, at det med stor sandsynlighed kan ventes, at han også i fremtiden vil begå voldelige lovovertrædelser. Man havde iøvrigt kun 4 år forinden anset ham for egnet til sædvanlig straf for en voldtægtsforbrydelse, uanset at hans fortid allerede dengang rummede såvel tyveri og bedrageri som brandstiftelse; under vort nuværende system ville man næppe være nået til et sådant resultat, og det er altså ikke udelukket, at et menneskeliv her kunne være sparet.

Men pointen i sagen udfra den synsvinkel, hvorunder vi i dag skal se den, er den, at han også nu kommer i fængsel, livsvarigt fængsel, uanset sin utvivlsomme og massive psykopati. Vi straffer altså i dette tilfælde en mand, der klart er uegnet til påvirkning gennem straf. Hvorledes kan dette nu gå til?

³⁾ Den retslige psykiatri i kort omrids, 2. udg. København 1949, p. 233.

Forklaringen findes i dommen, der oplyser, at retslægerrådet af anklagemyndigheden var blevet gjort bekendt med, at fængselsdirektoratet havde udtalt, at forvaringsanstalten i Herstedvester ikke kunne anses for et egnet anbringelsessted for forbrydere af tiltaltes type, idet sådanne på grund af deres særlige farlighed faldt uden for det system, man hidtil her havde praktiseret, og ville behøve en kvalitativt ganske anden behandling end den almindelige. Retslægerrådet havde derefter udtalt, at man efter det foreliggende ikke skulle udtale sig imod, at den pågældende, uanset hans psykopati, idømtes livsvarigt fængsel. Anklagemyndigheden var i dette tilfælde rigsadvokat Goll, der i tilknytning til sin supplerende forespørgsel til rådet havde fremdraget som et særligt argument, at der her ville blive tale om livsvarigt fængsel, og at en sådan straf ikke kan siges at forudsætte, at den pågældende er påvirkelig af straf, men må betragtes som en af retssikkerhedshensyn motiveret, varig uskadeliggørelse. Med denne udtalelse er vi midt inde i problemernes strømhvirvler. Det drejer sig altså om en fortolkning af straffelovens § 17, den ene af lovens tilregnelighedsbestemmelser.

Situationen er i sig selv højst mærkværdig, og den bliver ikke mindre mærkelig gennem rigsadvokatens begrundelse, og denne begrundelse er der i særlig grad anledning til at hæfte sig ved, da Goll ikke blot var den fremragende kriminalist, men netop i særlig grad havde levet sig ind i straffelovens særbestemmelser og baggrunden for disse.

Livsvarigt fængsel skulle efter denne udtalelse være en af retssikkerhedshensyn motiveret, varig uskadeliggørelse. Hvad ligger der egentlig heri?

Rent umiddelbart kunne udtalelsen synes at involvere, at straffelovens — indtil nu — alvorligste straf, det livsvarige fængsel, overhovedet ikke er at anse som en straf, men må betragtes som en sikkerhedsforanstaltning. Hvis man i straffen ser en særlig form for påvirkning og retledning, så er det naturligvis rigtigt, at sådanne formål ikke lader sig tilgodese gennem den livsvarige straf, der principielt ikke kan antages at arbejde med fremtiden for øje. Om straf eller ej, det er imidlertid kun et teoretisk formuleringsspørgsmål. Det lader sig under alle omstændigheder fastslå — og dette er i sig selv nok til at begrunde rigsadvokatens stillingtagen — at det ikke for iværksættelsen af en livsvarig anbringelse kan være nogen forudsætning, at der består en mulighed for at omstille den pågældendes personlighed.

Synspunktets yderste konsekvens er i de seneste år blevet draget i de dødsstrafsager, der har været rejst i medfør af den særlige lovgivning angående landssvigerne. Denne lovgivning afviger fra den ordinære straffelov derved, at arbejdshus, sikkerhedsforvaring og psykopatfængsel ikke kan komme på tale; derimod er der mulighed for psykopatforvaring, men det har været antaget,⁴⁾ at kun de mere udprægede abnormtilstande kan komme i betragtning, da loven ifølge sit system er indstillet på en grovere gennemsnitsbehandling end den sædvanlige. Ved dødsstraf er det imidlertid klart, at strafegnethedskriteriet må være helt uanvendeligt; i en sag om dødsstraf⁵⁾ udtales det, at den pågældende hører til den kategori af personer, der må henføres til straffelovens § 17, at hans psykopati er så fremtrædende, at strafegnheden er tvivlsom, og at det under alle omstændigheder ikke tør antages, at selv en langvarig fængselsstraf vil have nogen korrigerende virkning på ham, hvorfor eventuelle foranstaltninger bør tage sigte på at sikre samfundet imod ham. Tilfælde af denne art er egnede til at godtgøre, hvor vanskeligt det er at indpasse en primitiv straffemetode i et ud-differentieret reaktionssystem.

Alt dette lyder måske noget sofistisk, og jeg vil derfor prøve på at indkredse problemet gennem et kortfattet referat af de øvrige tilfælde, der i principiel henseende ligger på linie hermed. Det næste tilfælde, såfremt man går frem i kronologisk orden, er en mytoman psykopat, der kendes fra Helwegs bog, hvis eneste billedgengivelse netop er et legitimationsdokument, som denne mand benyttede; det var ham, der nede i Sønderjylland kidnappede en præst og bortførte ham i en kasse. Hans straffeattest er ret enestående, idet han to gange er idømt 16 års tugthus, den ene gang for mord og røveri, den anden gang for røveri. Retslægerådet (908/48) udtaler om ham, at det, da han er udpræget psykopat, udfra et lægeligt synspunkt må anses for rigtigst, at han anbringes i psykopatforvaringsanstalten, men at det efter rådets skøn ville være berettiget at anvende sikkerhedsforvaring, da hans farlighed er så overordentlig stor, og de hidtidige strafafsoninger ikke synes at have givet anledning til sjælelige forstyrrelser. Landsretten fulgte den lægelige linie, således at han kom i psykopatforvaring, hvor han i en årrække var anbragt til betydelig ulempe for alle parter; efter at hans

⁴⁾ *Hurwitz* i Ugeskrift for retsvæsen, 1945 B, p. 133.

⁵⁾ Retslægerådets årsberetning, 1947, p. 25, jfr. Ugeskrift for retsvæsen, 1947, p. 599.

tilstand havde udviklet sig i paranoid retning, overførtes han sluttelig til sikringsanstalten. Sagen er i særlig grad interessant derved, at den antyder de vanskeligheder, der faktisk kan opstå, når disse kvalificeret farlige individer kommer til Herstedvester. Måske havde sikkerhedsforvaring — fra starten — i dette tilfælde i virkeligheden været det rigtigste; livsvarigt fængsel kunne den besynderlige affære, han blev dømt for, ikke motivere.

Fængsel på livstid var derimod en nærliggende mulighed i det næste af tilfældene, dobbeltmordet i Køge bugt, der formentlig endnu vil være i frisk erindring. Morderen ville have skaffet to personer, med hvem han havde et mellemværende, af vejen og myrdede dem begge under en sejltur, hvorefter han kastede ligene over bord. Det hedder i retslægerådets erklæring (229/49) om denne mand, at han vel må karakteriseres som psykopat af den følelseskolde og amoralske type, men at hans karakteranomali er af en sådan art, at nogen ændring i tilstanden ikke kan forventes, hvorfor han fortsat vil kunne blive farlig. Da internering således må anses for den eneste måde, hvorpå samfundet kan sikre sig overfor ham, og da sikkerhedsforvaring ikke kan komme på tale (lovens regel), ser rådet sig ikke i stand til at anvise anden form for betryggende anbringelse end psykopatforvaring. Man tilføjer dog — og giver dermed bolden op til fængselsstraf — at forvaringsanstalten ikke efter rådets skøn er det adækvate anbringelsessted, idet hans adfærd næppe vil kræve psykiatrisk indgriben, ligeså lidt som en resocialisering gennem psykiatrisk behandling kan tænkes opnået. Det lader retten sig ikke sige to gange; den statuerer egnethed til påvirkning gennem straf og dømmes ham til fængsel på livstid. Efter den foreliggende erklæring kan man naturligvis ikke fra psykiatrisk side beklage sig over domsresultatet, hvorimod man jo nok kan studse over begrundelsen, der statuerer strafegnethed — hvilket imidlertid også måtte være en nødvendig forudsætning, når straf skulle anvendes.

Det følgende tilfælde er en 19-årig ung mand, der dels begår et farligt røveri, dels dræber en prostitueret kvinde, en affekt-handling under et opgør med pigen. Han betegnes som psykopat i udtalt grad, følelsesmæssigt afstumpet og amoralsk. Behandlingsforslaget (1302/50) er sålydende: »Hans egnethed til påvirkning gennem straf er noget tvivlsom. I sin nuværende psykopatologiske tilstand må han betegnes som meget farlig for retssikkerheden. Udsigterne for en væsentlig bedring er vel små,

men i betragtning af hans ungdom er der dog et vist håb om, at psykiatrisk behandling kan føre til et gunstigt resultat. Haves dette formål for øje, må anbringelse i psykopatforvaringsanstalten anses for mest hensigtsmæssig.« Det er altså igen et af disse tvivlsomme grænsetilfælde; sit særlige præg får det gennem gerningsmandens unge alder.⁶⁾

Den makabre række afsluttes med manddrab, voldtægt, blodskam og tyveri. Det er en endnu ikke pådømt sag vedrørende en mand, der under en biltur gør tilnærmelser til en kvinde, han tilfældigt har truffet, og som, da han afvises, kvæler hende, hvorefter han kaster liget i vandet. Han sigtes desuden for 21 voldtægtsforsøg, 14 tilfælde af uterlighed overfor småpiger og 86 indbrudstyverier; tillige er der et blodskamsforhold til en datter, født udenfor ægteskab. Han er psykopat af den selvhævdende, affektlabile type, hypersexuel og seksuelt depraveret, professionel vaneforbryder på ejendomsforbrydernes område. Hans fare for retssikkerheden er naturligvis meget betydelig, og det givne er derfor, at han bør interneres i længst mulig tid. Det siges om ham, at hans egnethed til påvirkning gennem straf må anses for overmåde tvivlsom, og at korrigerende virkning af straffen i hvert fald ikke kan ventes. Nogen ændring i hans tilstand kan næppe forventes, og det afgørende hensyn må følgelig blive, at samfundet sikres imod ham varigt eller dog for meget lang tid. Omend hans karakterologiske abnormiteter og perverterede sexualitet kunne gøre det rimeligt at henvise ham til psykopatforvaring, betoner man dog (3662/49), at han i denne anstalt vil være et meget uheldigt element, der næppe selv kan resocialiseres, og som vil kunne hindre arbejdet med resocialiseringen af andre. Psykopatforvaring vil følgelig ikke være et adækvat anbringelsessted. Mere hensigtsmæssig mener man, at sikkerhedsforvaring må antages at være.

For en fuldstændigheds skyld skal jeg antydningvis strejfe nogle yderligere tilfælde, der dog ikke føjer træk af væsentlig betydning til det billede, man allerede har dannet sig. Det ene vedrører en 17-årig ung mand, der under et røveri dræber en ældre kvinde med knivstik. Retslægerådet gik ind for psykopatforvaring, hvilket man fra anstaltens side under sagens behandling

⁶⁾ Sagen kan jævnføres med det i retslægerådets årsberetning, 1944, p. 43 ff. refererede tilfælde, jfr. U.f.R., 1945, p. 61. En mand, der havde kvalt en prostitueret, idømtes 16 års fængsel, skønt retslægerådet havde anbefalet forvaring med henblik på kastration. Det er ganske betegnende, at denne mand nu er kastreret og løsladt.

ved højesteret tog afstand fra. Når rådets erklæring (1143/44) i dette tilfælde blev fulgt, var det muligvis, fordi det drejede sig om en person under 18 år, hvilket efter straffelovens regel er ensbetydende med, at fængsel over 8 år ikke kan komme på tale. Endvidere det såkaldte »Korsørmord« (60/39), hvor en kvinde, underbegavet, psykopatisk og hysterisk, dræbte sin mand ved at hælde syre i hans mund, medens han sov. Hun fik livsvarigt fængsel, men det var imod lægernes råd. Endelig er der også den mand, der kort efter befrielsen myrdede en officer i Aarhus. Denne mand var psykopat af den følelseskolde type. Her tilråder man — af principielle grunde, som det siges — at han anbringes i psykopatforvaring, idet man dog tilføjer, at man ikke er blind for, at psykopatforvaringsanstalten næppe vil være et velegnet anbringelsessted for en person af denne type (1522/46). Han kunne ikke komme i sikkerhedsforvaring, da han var uden forstraf; det er derfor livsvarigt fængsel, man lægger op til, uden at man dog kan sige det direkte.

Man vil se, at det, der er fælles for disse tilfælde, er den omstændighed, at hovedvægten ligger på det detentionelle, selve dette, at manden spærres inde, ikke på det kurative. Sådant tilbageholdelse på ubestemt tid, vil kunne ske i form af psykopatforvaring, sikkerhedsforvaring, sikringsantalt eller livsvarigt fængsel. Principielt falder disse muligheder i to hovedgrupper. Til den ene gruppe henføres sikringsanstalt og psykopatforvaring, der — henholdsvis for sindssyge og psykopater — har til forudsætning, at de pågældende er utilregnelige eller strafuegnede; når jeg i denne forbindelse nævner et særligt sindssygehospital, sikringsanstalten, er det, fordi det herved forudsættes, at det i de pågældende tilfælde drejer sig om personer, der er ekstraordinært farlige. Til den anden gruppe henføres livsvarigt fængsel og sikkerhedsforvaring, der begge forudsætter tilregnelighed og egnethed til påvirkning gennem straf. For fængselsstraffens vedkommende tiltrænger dette ikke nogen yderligere argumentation, omend man altså må erkende, at egnetheden til strafpåvirkning, når anbringelsen er livsvarig, må træde i baggrunden. Sikkerhedsforvaring — ikke at forveksle med sikringsanstalt — er en foranstaltning, der, i lighed med arbejdshus, af straffeloven betragtes som et strafsurrerogat, altså hverken som straf eller særforanstaltning. Sikkerhedsforvaring kan træde i stedet for straf, når samfundets sikkerhed kræver det, og lovens særbestemmelser med hensyn til forstraffe er opfyldt. Det er altså en forvaringsform, man

anvender overfor dem, der principielt er strafegnede, men overfor hvem straf har vist sig virkningsløs. Dette kriterium er akcepteret af retspsykiatrien, men i og for sig appellerer det til smilet; den, der erfaringsmæssigt er upåvirkelig, er det sikkert også udfra et principielt synspunkt — det er blot et spørgsmål om diagnose. Har en patient haft bronchitis i 14 år, vil man næppe sige, at tilfældet principielt er akut, men erfaringsmæssig kronisk. For den, der er psykopat, men ikke psykotisk, vil tre af disse muligheder stå åbne, nemlig psykopatforvaring, sikkerhedsforvaring og livsvarigt fængsel. Det ses af de sager, vi her behandler, at det er disse muligheder, der kommer på tale. Holder vi os imidlertid til loven og til de principper, der kan udledes af denne, må det blive tvivlsomt, om der kan bestå en sådan valgfrihed.

For de sindssyges vedkommende arbejder straffeloven, lovens § 16⁷⁾ med det omstridte tilregnelighedsbegreb. Dette begreb er, som det vil vides, kun lidet æstimeret indenfor psykiatrien. Den for psykopaterne gældende regel, lovens § 17⁸⁾, har derimod holdt sig fri af den antikverede tilregnelighed og bygger i stedet på strafegnetheden, altså på et kriterium, der kunne synes os at være i særlig grad funktionalistisk og formålsbestemt. Ved skæbnens ironi har det imidlertid vist sig, at § 17, hvad angår uklarhed, så afgjort bærer prisen. Tilregneligheden er ganske vist sammensat af forskellige elementer, men dens begrebsmæssige indhold aftegner sig dog nogenlunde klart for den almindelige bevidsthed. For det første ligger der utvivlsomt i tilregnelighedskravet noget metafysisk af en eller anden art, refererende sig til viljens frihed, men den selvstændige betydning af dette moment er dog sikkert særdeles begrænset. Dernæst ligger der i tilregneligheden et krav om kausalforbindelse mellem den mentale afvigelse og den begåede forseelse. Endvidere skulle der efter den øverste anklagemyndigheds opfattelse deri kunne indlægges den begrænsning, at man alene kan tage hensyn til ab-

7) »Straffri er handlinger foretagne af personer, der er utilregnelige på grund af sindssygdom eller tilstande, der må ligestilles dermed, eller åndssvaghed i højere grad«.

8) »Befandt gerningsmanden sig ved den strafbare handling foretaget i en ved mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af sjælsevnerne, herunder seksuel abnormitet, betinget varigere tilstand, der dog ikke er af den i § 16 angivne beskaffenhed, afgør retten efter indhentet lægeerklæring og samtlige iøvrigt foreliggende omstændigheder, om han kan anses egnet til påvirkning gennem straf«.

normiteter, der af den brede befolkning — smeden og jordemoderen, som man har udtrykt det — kan accepteres som diskulperende; denne særlige tolkning af begrebet vil dog sikkert efter de flestes mening være meget betænkelig, og den bør utvivlsomt modarbejdes. Tilregnelighedens vigtigste funktion er dog givetvis den, at den virker som en sikkerhedsventil, idet den sikrer, at det er domstolene, der får det sidste ord i sagen, hvilket ord vel nok normalt kun vil være et ekko af en afgiven lægeerklæring. Men hvad er egnethed til påvirkning gennem straf egentlig for noget? På dette spørgsmål giver de fremdragne tilfælde os noget i retning af et svar. Men også ad anden vej er der fremkommet bidrag til spørgsmålets belysning, nemlig gennem en diskussion mellem læger og jurister angående tidspunktet for egnethedens eller uegnethedens tilstedeværelse.

Opstiller man spørgsmålet om, hvorvidt en sindssyg lovovertræder er tilregnelig eller ej, så vil ingen være i tvivl om, at dette spørgsmål må have relation til personens tilstand på gerningens tidspunkt. Anderledes ved de øvrige mentalafvigelser, de i straffelovens § 17 omhandlede, hvor problemet er, om manden er egnet til påvirkning gennem straf. Her gøres det fra juridisk side⁹⁾ gældende, at der nødvendigvis må være tænkt på egnetheden i det øjeblik, hvor straffen bliver en aktualitet, altså når dommen afsiges. Den psykiatriske anskuelse, repræsenteret af professor Helweg¹⁰⁾ — en anskuelse jeg fuldt ud deler¹¹⁾ — går derimod ud på, at tilstanden i gerningsøjeblikket må være afgørende, idet en person må anses for uegnet til påvirkning gennem straf i de tilfælde, hvor hans tilstand, dengang han handlede, var af en sådan abnorm beskaffenhed, at normal motividannelse var udelukket eller dog svækket, således at personen altså netop af sin abnormitet førtes til forbrydelse. Kun ud fra lovovertrædernes mekanisme kan vi danne os nogen begrundet mening angående straffens muligheder for at afholde fra kriminalitet i fremtidige situationer af tilsvarende beskaffenhed.

Når problemet overhovedet kan opstå, er det et vidnesbyrd om, hvorledes utilregneligheden efter § 16 og strafuegnetheden efter § 17 står som artsforskellige begreber for den almindelige opfattelse. Den skarpe skillelinie beror imidlertid på en oplagt fiktion. Vel er det nemlig klart, at såvel forestillingen om viljens

⁹⁾ Se herom *v. Eyben* i Ugeskrift for retsvæsen, 1948 B, p. 279 n. 5.

¹⁰⁾ Den retslige psykiatri, p. 24.

¹¹⁾ Se *le Maire* i Ugeskrift for retsvæsen, 1948 B, p. 83 ff.

frihed som humanitetsbetragtninger indgår i utilregnelighedsbegrebet, men det er ligeså indlysende, at begrundelsen for de sindssyges straffrihed også delvis må søges deri, at de er uegnede til påvirkning gennem straf. Omvendt kan der næppe være nogen fornuftig tvivl om, at man ved de abnormiteter, hvor kriteriet er strafegnethed, tillige vil lade sine overvejelser påvirke af forestillingen om, at de konstitutionelt abnorme ikke i fuldt omfang tør anses ansvarlige for deres handlinger. Nogen skarp grænsedragning er således ikke mulig; vi kan alene sige, at strafegnethedskriteriet i højere grad end tilregneligheden er opportunitetsbestemt. De strafuegnede har altså måske ikke det samme »moralske« krav på fritagelse for straf som de utilregnelige; når vi ikke straffer dem, er det først og fremmest, fordi vi finder det upraktisk. For en rationel betragtning er det hele i virkeligheden, således som det også er blevet fremhævet, et spøragsmål om strafegnethed i videre forstand.

Indenfor det område, hvormed vi i dag beskæftiger os, må man imidlertid konstatere, at sondringen også har fundet lægernes tilslutning. Den sindssyge ville man jo aldrig, hvor uhelbredelig han end måtte være, turde henvise til den ordinære strafforfølgning. Men blandt de strafupåvirkelige har man, som vore eksempler godtgør det, udpeget personer, der anses for så immune, at man — paradoksalt nok — falder tilbage til straffen, den livsvarige straf, som den eneste mulighed. Dog må det betones, at denne udvej alene benyttes udfra en praktisk vurdering af de forhåndenværende muligheder i anstaltsmæssig henseende; teori og praksis må her føre til divergerende resultater.

Strafupåvirkelighedens problemer er imidlertid noget andet og mere end praktiske vanskeligheder; i virkeligheden afspejler de et system i opløsning, og processen kan derfor af den, der ikke er hjertagen af systemet, iagttages uden bekymring. Det er hele sondringen mellem straf og sikkerhedsforanstaltninger, byggede på sondringen mellem ansvarlige og uansvarlige, der — således som *Karl Schlyter* stadig har påvist det — i sig selv er uholdbar. Og kan denne hovedsondring ikke opretholdes, så må opdelingen af sikkerhedsforanstaltningerne naturligvis i endnu højere grad fremtræde som irrationel; det menneskemateriale, hvormed vi her opererer, kan alene opdeles efter det varierende behandlingsbehov. Når en person er utilregnelig eller uegnet til påvirkning gennem straf — man kan kalde det, hvad man vil — bør han undergives sikkerhedsforanstaltninger og dermed inddra-

ges under et rammesystem, der — også med henblik på senere omplacering — skal lade alle behandlings- og forvaringsmuligheder åbne, derunder også forvaringen uden behandling. Det nuværende systems utilstrækkelighed kan næppe påvises på en mere anskuelig måde end ved den her foretagne konfrontation med oplagte abnormtilfælde, der — under omstændighedernes tvang — henvises til normal strafafsoning.

Disse synspunkter giver sig ikke ud for at være originale eller revolutionerende. Overlæge *Stürup* har gentagne gange været inde på tilsvarende betragtninger og bygger herved ikke blot på sine rige erfaringer som forvaringsanstaltens overlæge, men også på det samlede overblik, han som fængselsvæsenets psykiatriske rådgiver har fået over situationen. Den behandlingsmæssige linie, det — på en så løfterig måde — er lykkedes ham at gennemføre, har iøvrigt måttet bevirke, at forvaringsanstalten nu i særlig grad må være interesseret i en sortering af materialet. I den sag fra 1935, jeg nævnte, henvises der i en fodnote i ugeskriftet til psykopatbetænkningen, der havde forudsat en særafdeling for de farlige psykopater; det er naturligvis noget mere tvivlsomt, om også de dårlige behandlingsudsigter i sig selv skulle kunne motivere en afvisning. Det vil iøvrigt vides, at der nu foreligger en betænkning angående anstaltens omdannelse til et kriminalasyl. Også professor *Helweg* har ofte været inde på tilsvarende tanker. Desuden har spørgsmålene ofte været til debat i retslægerrådets psykiatriske afdeling under sagernes behandling, og det er tænkeligt, at justitsministeriets straffelovskommission indenfor en overskuelig fremtid vil komme til at beskæftige sig med disse emner.

Det, jeg for mit vedkommende har villet understrege, er dette, at der trods voksende behandlingsmuligheder stadig er noget, der hedder forvaring uden behandling, men at de mennesker, der er hjemfaldne til denne tragiske kategori, dog næppe fortsat tør deponeres under døisen: »Her lades alt håb ude«. De utilregnelige har efter gammel tradition haft en særstilling med et moralsk krav på en efter deres egenart afpasset behandling. De strafupåvirkelige har derimod været overladt til hensigtsmæssighedsbetragtninger, der ikke har været af samme forpligtende karakter; når de er kommet for meget på tværs af systemet, har man stukket dem til side, hvor de skadede mindst muligt. Under de givne forudsætninger har man vel ikke kunnet disponere anderledes, men det er alligevel mit håb, at psykiatrien vil betragte

disse tilfælde som sine. I sin tid spærrede man de sindssyge inde; sidenhen blev de hospitaliserede og behandlede. Psykopaterne kom på en forvaringsanstalt; efterhånden blev denne anstalt i højere og højere grad en behandlingsinstitution. Jeg har nu gennemgået nogle tilfælde, som psykiaterne indtil videre har måttet prigsive, men jeg tvivler ikke om, at disse tilfælde principielt er psykiatriske, og at man derfor ikke bør tabe dem af syne; extremerne vil også altid i sig selv være egnede til at belyse det mindre extreme.

Søger vi efter fælles træk i materialet, må vi erkende, at dette ikke ligger i den psykiatriske placering, men at det mest iøjnefaldende er selve det ydre forhold, at det drejer sig om så voldsomme begivenheder, nærmere bestemt om drabshandlinger. Nu har vi ellers gennem årene vænnet os til, at psykiatriens og kriminologiens indsats indenfor strafferetten skulle være deres fremhæven af lovovertræderens personlighed, ikke hans forbrydelse, som det afgørende. Men vi ser altså nu, at lovovertrædelserne også i sig selv må være af betydning, fordi den kan være af en sådan grovhed, at udskrivningschancen svinder ind, hvilket er noget for de retspsykiatriske behandlingsformer afgørende. Udskrivningsmuligheden er af behandlingsmæssig betydning; man skal i anstaltens liv kunne føle en vis udskrivningsrytme, der lader de internerede få indtrykket af, at enhver her er sin egen lykkes smed, og det vil ud fra dette hensyn føles i særlig grad belastende, såfremt personer med en altfor trøstesløs prognose indrulleres. Tillige er prøveudskrivningen, hvor tilstande med iøvrigt karakteristiske symptomer ikke foreligger, ofte den eneste mulighed for at efterprøve behandlingens resultater, og denne mulighed for at experimentere med en prøveløsladelse, der er så nærliggende, hvor det kun drejer sig om nogenlunde ufarlige lovovertrædelser, kan ikke bestå i de tilfælde, hvor handlingens beskaffenhed må gøre det utilrådeligt at tage en chance. Særforanstaltningerne er i så henseende handicappede i forhold til den ordinære straf; straffen afbrydes, når straffetiden er udløbet, eller når man vil lade nåde gå for ret, fordi man synes, at den pågældende nu har »fået nok«; ophævelsen af særforanstaltningen skal derimod i hvert enkelt tilfælde kunne rationelt begrundes udfra en antagelse af, at den pågældende personlighed nu er undergået den fornødne omstilling.

Ved den vægt, der lægges på den begåede handling, adskiller retspsykiatrien sig på en bemærkelsesværdig måde fra den or-

dinære psykiatri. Den begåede handling bliver her af selvstændig, ikke blot symptomatisk betydning; det er som gerningsmand til den pågældende handling, at personen bliver lovovertræder og inddrages i det retspsykiatriske felt. Gerningstyperne kommer derved til at indgå i overvejelserne.

Blandt de sager, jeg her har fremdraget, var et tilfælde med et drab af en prostitueret. Jeg kunne derfor til illustration af gerningstypens betydning, rent skitse-mæssigt antyde nogle karakteristiske typer indenfor denne kategori af drabshandlinger. Vi kender lystmordet, hvortil impulsen må være udsprunget af en sexuel abnormitet, hvorfor internering og kastration efter omstændighederne vil kunne komme på tale i disse tilfælde. Vi kender endvidere den affektlabile psykopat, der på ringe foranledning, eksempelvis en uoverensstemmelse angående betalings-spørgsmålet, kan blive drabsmand; disse personer vil også i fremtiden kunne være farlige og uberegnelige. Men vi har også haft tilfælde, hvor morderen var den pæne unge mand, der pludselig under sit samvær med pigen — i et dagklart glimt — har set, at dette var noget for hans natur væsensfremmed, og som derfor har følt sig tilskyndet til at tage hævn over den, der havde fornødret ham; sådanne tilfælde vil naturligvis i prognostisk henseende være de mindst betænkelige. Om samtlige tilfælde gælder, at jeg her kun har antydnet dem som illustrerende eksempler.

Når gerningsmændene til disse farlige lovovertrædelser er blevet hjemløse indenfor reaktionssystemet, måtte dette delvis sættes i forbindelse med forvaringsanstaltens behandlingsmuligheder. Det er altså en beklagelig konsekvens af en iøvrigt heldig udvikling, og dermed må vi affinde os. Ejheller bekymrer jeg mig stort om det principielt uheldige i, at personer af sagkundskaben kan anses for strafupåvirkelige og dog bliver straffede; formelt er dette i sin orden, når blot dommerne — hvad de har været særdeles villige til — statuerer strafegnethed, og reelt kan det være en praktisk løsning.¹²⁾ Det, der i nogen grad foruroliger mig, er derimod dette, at psykiatrien — på forhånd og tilsyneladende med god samvittighed — slår sig til tåls med, at forvaringstanken indenfor en sådan gruppe af lovovertrædere, fortrinsvis karakteriserede gennem lovovertrædelsens grovhed,

¹²⁾ Om domstolenes tendens til efter omstændighederne at foretrække den langvarige frihedsstraf for interneringen, se *Hurwitz: Kriminologi*, p. 408. Kfr. *Krabbe's straffelovskommentar*, (4. udg.) p. 171 f. o.

må være enerådende. Disse personer er i sandhed opgivet af lægerne; de har fået deres psykiatiske dødsdom. For en usagkyndig optimist er dette en betænkelig sag, og det er naturligvis også en af grundene til, at jeg har ønsket, at forvaring uden behandling skulle være med på dagsordenen. Nogen kritik ligger der selvsagt ikke heri.

Ser vi til afslutning på det konkrete, hvori vi har taget vort udgangspunkt, så vil det spørgsmål naturligt melde sig, om der virkelig i disse Grand Guignol tilfælde kan være andre opgaver end den rene forvaring, om man nogensinde tør slippe disse vilddyr løs på samfundet igen. Jeg forstår fuldt ud vanskelighederne, og indser, at mine betragtninger kan forekomme noget letkøbte. Alligevel skulle jeg mene, at psykiaterne — selvom det er dem, der kommer til at stå med ansvaret — burde være de sidste til rent ud at benægte muligheden heraf, og jeg mindes i denne forbindelse en skildring, *Otto Rung* har givet af en dommer, der føler ansvaret for alle dem, der ikke er egnede for den frie tilværelse. Hinsides skranken ser han den natlige verden af udyr og jungle, de lurende øjne holdt i skak af et bål, den evige kamp mod de ubevidste sind. Men engang, siger denne dommer, når alle sind er bevidste, vil vi åbne deres bure.

Dette, kan hænde noget lyriske, fremtidsperspektiv vil man nødtigt ganske tabe af syne, og det psykiatiske ideal må naturligvis — hvilket erkendes af alle — altid ligge så langt som muligt fra *forvaring uden behandling*, det vil tværtimod være *behandling uden forvaring*.

Louis le Maire.